

В.Є. Скоцик, канд. с.-г. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ В ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

В статті здійснюється оцінка сучасного стану відтворення сільськогосподарської техніки в провідних країнах світу. Встановлено, що часткове відтворення здійснюється у системі технічного обслуговування і ремонту сільськогосподарської техніки, у спеціалізованих ремонтних майстернях, які є приватною власністю фізичних або юридичних осіб. Основними характерними рисами організації технічного обслуговування і ремонту сільськогосподарської техніки в зарубіжних країнах із розвиненим аграрним виробництвом є гарантованість надійності та безвідмовності протягом терміну використання машин і наближеність ремонтної бази до місць їх роботи.

Для вирішення даної проблеми в аграрному виробництві необхідно розробити і прийняти програму модернізації вітчизняної галузі сільськогосподарського машинобудування та розробки й виготовлення нової прогресивної техніки, забезпечити її реалізацію шляхом виділення фінансових ресурсів у достатньому розмірі, скориставшись прикладом програм розвитку сільськогосподарського виробництва Білорусі та Бразилії, оскільки у технічному і технологічному відношенні вітчизняний АПК відстає від провідних країн світу.

Ключові слова: *відтворення, сільськогосподарська техніка, технічний сервіс, сільськогосподарські товаровиробники.*

Постановка проблеми. Система технічного сервісу нової та старої техніки – це комплекс послуг, що надаються споживачеві у вигляді організаційно-технічного впливу, інформаційного та матеріального забезпечення з метою створення стійкого ринку збуту техніки і підтримки її в працездатному стані, для фондovиробничих галузей. Саме такий підхід до визначення суті системи технічного сервісу визначає, що виробник технічних засобів, товарів виробничого призначення, різноманітних послуг має ринковий інтерес таких взаємовідносин із споживачем, які б дозволили йому посилити позиції на ринку збуту своєї продукції; для досягнення цієї мети виробник готовий частину прибутку від реалізації своєї продукції

перерозподілити у сферу створення посередницьких структур, що забезпечують стійкість збуту; підприємства–власники вживаної техніки та посередницькі структури створюють організаційні умови, за яких покупець такої техніки оплачує частково й технічний сервіс.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема функціонування ринку технічних засобів в Україні займається відносно невелике коло науковців. Це Г.М. Підлісецький, Я.К. Білоусько та М.І. Герун, М.І. Грицишин та І.П. Масло, Г.В. Климик, С.В. Петрик, В.І. Савченко, В.М. Шандра. Тому моментів, які недостатньо досліджені і відповідно потребують додаткового вивчення, нараховується ще чимало, зокрема щодо проблем відтворення сільськогосподарської техніки в провідних країнах світу

Метою статті. Метою публікації є оцінка сучасного стану відтворення технічних засобів в провідних країнах світу та їх адаптації до умов України.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що часткове відтворення здійснюється у системі технічного обслуговування і ремонту сільськогосподарської техніки, у спеціалізованих ремонтних майстернях, які є приватною власністю фізичних або юридичних осіб. Наприклад, у США ремонтом сільськогосподарської техніки, в тому числі машин і устаткування тваринництва, займаються дилери-власники магазинів-майстерень, які продають машини однієї або декількох фірм, що виробляють різні види сільськогосподарської техніки для галузей рослинництва і тваринництва.

Залежно від розміру обслуговуваної сільськогосподарської зони в таких магазинах-майстернях працюють від двох до кількох десятків осіб. Дилер виконує і гарантійний ремонт проданої техніки.

Фермери, які купують у дилера машини та обладнання, здійснюють своїми силами нескладне технічне обслуговування сільськогосподарських машин і тваринницького обладнання ферм. Вони отримують від дилерів необхідну кількість найпростіших, швидкозношуваних деталей і ремонтних матеріалів для заміни в експлуатованій техніці.

Великі фермери намагаються прискорено оновлювати власні машинно-тракторні та автомобільні парки. Вони в основному експлуатують машини протягом гарантійного терміну і продають їх своєму дилеру. З цієї причини витрати на технічне обслуговування у них мінімальні, оскільки в гарантійні періоди несправності машин виникають нечасто і усуваються дилерами безкоштовно за рахунок фірм, що виробляють ці машини.

Викуплені у великих фермерів зношені машини дилери ремонтують і продають за низькою ціною дрібним фермерам, які не в змозі купувати нові дорогі машини. Середній термін служби тракторів у США становить 10–12 років, обладнання тваринництва – до 15 років.

Заводи, що виробляють трактори, комбайни, автомобілі й іншу сільськогосподарську техніку, організовують фірмовий ремонт і технічне обслуговування на власній виробничій базі [1]. Фірмовий ремонт і технічне обслуговування обходиться фермерам набагато дешевше порівняно з дилерським обслуговуванням, а якість виконаних робіт значно вища.

Окрім дилерських магазинів-майстерень є спеціалізовані заводи, які виконують капітальний ремонт тракторів, комбайнів, автомобілів та їх двигунів, а також деяких агрегатів машин і обладнання тваринницьких ферм і комплексів. Для ремонту автомобілів створені майстерні в транспортних конторах. Запасні частини вони отримують по кооперації від ремонтних заводів. Найбільшим ремонтним підприємством із відновлення вживаних зношених деталей фірми «Американ кранк шафт Компанії» з програмою до 100 тис. ремонтів колінчатих валів на рік різних двигунів, відпускнуою ціною значно нижче початкової.

Постачання необхідних запасних частин на склади ремонтних компаній вважається найскладнішою і трудомісткою роботою в системі технічного обслуговування та ремонту сільськогосподарської техніки через велику номенклатуру машин і устаткування, що застосовуються у сільському господарстві. Виконанням цієї роботи зайняті великі колективи робітників, які мають автотранспорт, оргтехніку, засоби зв'язку та складські приміщення. Головну роль в організації постачання запасними частинами відіграє диспетчерська служба, яка приймає від своїх ремонтних відділень замовлення на необхідні запасні частини та звіти про їх витрати. У диспетчерській три працівники ведуть облік витрат на ремонт і технічне обслуговування по кожній машині. Один із них заповнює картки по кожному виду запасних частин для обчислювального центру, який кожні 10 днів надає інформацію про рух запасних частин по 100 тис. найменувань, а саме про їх наявність і рух по кожному складу. При виявленні дефіциту якогось виду запасних частин на окремих складах відразу ж перерозподіляють їх між складами всіх ремонтних відділень. Для цього виділена спеціальна машина з радіотелефоном, що доставляє запасні частини з одного відділення в інше.

У Швейцарії, Німеччині, Австрії та скандинавських країнах систему обслуговування техніки в сільському господарстві становлять дрібні ремісничі фірми, об'єднані в союзи на основі чинного положення.

Ремісничі фірми укладають договори з однією або кількома машинобудівними фірмами на реалізацію, ремонт і технічне обслуговування машин, вироблених цими фірмами. Окрім того, великі фірми в цих країнах створили регіональні технічні центри, навколо яких розташовані незалежні ремісничі фірми. У центрах виконують більш складні види ремонту сільськогосподарської техніки [2]. Поряд із цим вони надають допомогу ремісничим фірмам: забезпечують їх запасними частинами, надають кваліфіковані консультації, провадять підготовку та підвищення кваліфікації кадрів, по проведенню ремонтів.

Основними характерними рисами організації технічного обслуговування і ремонту сільськогосподарської техніки в зарубіжних країнах із розвиненим аграрним виробництвом є гарантованість надійності та безвідмовності протягом терміну використання машин і наближеність ремонтної бази до місць їх роботи. Радіуси зон обслуговування в США і Канаді становлять не більше 40 км, у країнах Західної Європи – близько 25 км.

Витрати фермерів на технічне обслуговування та ремонт машин і обладнання досягають 15% в загальних витратах на виробництво сільськогосподарської продукції у фермерських господарствах, які в 1,5 рази вище науково обґрунтованих норм. З огляду на це в усіх провідних зарубіжних країнах здійснюють заходи щодо оптимізації витрат на використання й утримання сільськогосподарської техніки. Аналіз закордонної практики свідчить, що основним заходом у цьому плані є підвищення ресурсу надійності та безвідмовності сільськогосподарської техніки, спрямоване на зменшення кількості обслуговувань і ремонтів протягом нормативних термінів амортизації, що забезпечує економію коштів і праці при її використанні й тим самим підвищує прибутковість фермерських господарств і конкурентоспроможність виробленої продукції.

На основі узагальнення досвіду країн світу із розвиненим сільськогосподарським виробництвом обґрунтованим буде висновок, що в них системи і форми організації технічного обслуговування, ремонту сільськогосподарських машин та устаткування як способу часткового відтворення матеріально-технічних ресурсів в аграрному секторі, характеризуються багатьма позитивними моментами, які становлять певний інтерес для вітчизняних фахівців інженерно-технічних служб галузей рослинництва і тваринництва [3]. По-перше, це організація фірмового технічного обслуговування і ремонту сільськогосподарської техніки власного виробництва, забезпечення споживачів запасними частинами, ведення чіткого обліку їх фактичної потреби, наявності та

витрати по всій номенклатурі. По-друге, організація централізованого обліку матеріальних, трудових і фінансових витрат на технічне обслуговування та ремонт сільськогосподарської техніки по кожній конкретній машині окремо на основі картотеки обліку. По-третє, наближення ремонтної бази до місць роботи обслуговуваних машин, що забезпечує високу оперативність їх при усуненні несправностей і відмов у роботі машин і устаткування, що запобігає тривалим перервам у технологічних процесах. По-четверте, організація надійної диспетчерської служби в ремонтних компаніях, що має радіотелефонний зв'язок із ремонтно-обслуговуючими фірмами, фермерськими господарствами, пересувними майстернями і службами постачання, а також із машинобудівними фірмами, машини яких вони реалізують, обслуговують і ремонтують.

Зарубіжний передовий досвід часткового відтворення матеріально-технічних ресурсів, який можна застосувати у вітчизняному аграрному секторі, в умовах, що склалися, дасть змогу істотно підвищити економічну ефективність системи технічного обслуговування і ремонту машин та обладнання у сільськогосподарському виробництві, підвищити прибутковість сільських товаровиробників, рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції, посилити її конкурентні переваги на внутрішньому і зовнішньому продовольчих ринках, а також зміцнити продовольчу безпеку країни.

Просте відтворення матеріально-технічних ресурсів у країнах із розвиненим сільським господарством здійснюється через мережу дилерських фірм або подібних їм торгово-ремонтних формувань. Просте відтворення передбачає просту заміну машин і устаткування, що відпрацювали нормативний термін амортизації і фізично зношених або із інших причин. Слід зазначити, що в цих країнах протягом корисного терміну використання машин і устаткування виконуються операції часткового їх відтворення (ремонт і технічного обслуговування), вартість яких у 8–10 разів перевищує первісну балансову вартість обслуговування машин і устаткування.

Зважаючи на високу вартість найманої робочої сили іноземні фермери часто працюють самостійно на наявній техніці. Тому надають великого значення підтримці її працездатності, безвідмовності та довговічності. Власними силами і засобами провадять технічне обслуговування та прості ремонтні роботи. У цих умовах фермери створюють машинно-тракторний парк, потужності й чисельності дещо більший порівняно із фактичною потребою. Окрім того, велика чисельність машинно-тракторного парку в країнах світу зумовлена

великою кількістю дрібних фермерських господарств, у яких трактори й різні комбайни завантажені щонайменше на 30% їх потужності внаслідок невеликих розмірів посівних площ. До того ж основним чинником, що визначає наявність сільськогосподарської техніки, є розмір фермерських господарств. Так, у країнах ЄС земельна площа одного фермерського господарства становить у середньому близько 19 га. Найбільший середній розмір одного фермерського господарства у Великобританії – 68 га, Франції – 42, Німеччині – 36 га, але фактичний розмір фермерських господарств коливається в досить великих інтервалах. Наприклад, у країнах ЄС частка фермерських господарств із площею до 5 га сільськогосподарських земель становить 57,6%, від 5 до 10 га – 12,3, від 10 до 20 га – 10 і більше 100 га – лише 3,5%. Більше 100 га мають фермерські господарства Великобританії – 16,7%, Франції – 11,9, Данії – 10,7%.

Єдиною країною ЄС, що має велику кількість господарств із площею понад 100 га, є Німеччина. У цій країні налічується 28500 господарств із площею більше 100 га, або 7,3% від загальної кількості, в тому числі: 100–200 га – 19,5 тис., 200–500 га – 5,7, 500–1000 га – 1,7, понад 1000 га – 1,6 тис.

У США порівняно з країнами ЄС фермерські господарства більші за розмірами. Загальна кількість ферм становить 2,129 млн, а середній розмір однієї ферми – 179 га сільськогосподарських угідь, великих – до 2000 га налічується 21,6 тис. Ферми площею понад 2000 га володіють 34,8% земель, а ферми площею 800–2000 га, яких налічується 56,4 тис., мають 17,6% земель. [21].

Встановлено, що в США та країнах ЄС фермерські господарства забезпечують відтворення матеріально-технічної бази за рахунок коштів, що виділяються урядами для компенсації виробничих витрат у розрахунку на гектар ріллі. Наприклад, якщо глянути на цей процес у ретроспективі, у 2003 р. ЄС було виділено 44,4 млрд євро, які призначалися для відшкодування частини витрат на виробництво продукції рослинництва і тваринництва, а також інвестиції в основний капітал. У 2010 р. було виділено вже 50,1 млрд євро. Велику частину цих коштів було використано на придбання машин та обладнання. При цьому державна підтримка в розрахунку на 1 га ріллі становила близько 340 євро. Окрім того, щороку ЄС виділяє кошти у вигляді субсидій на купівлю сільськогосподарської техніки для своїх аграріїв. Так, починаючи із 1999 р. у рамках ЄС діє спеціальна державна програма підтримки сільського господарства країн, що входять до Євросоюзу, під назвою SAPARD. Програма SAPARD – фонд структурованої допомоги для сільського господарства та розвитку села. Програма була розрахована на сім років (2000–2006). Бюджет

програми був визначений у розмірі понад 520 млн євро на кожний рік. Згідно із положенням програми інвестицій у виробництво, якщо воно приносить прибуток, то фінансується у розмірі 50% від загальних витрат. Наприклад, якщо підприємство якої-небудь країни придбало комбайн або іншу дорожу машину на суму 2 млн євро, то 1 млн євро їй повертається за програмою SAPARD безоплатно [4]. Ця програма не тільки сприяє економічному росту аграрного сектору і сільськогосподарського машинобудування країн-учасниць ЄС, а й створює бар'єр для виходу інших виробників на ринки Європи. На наше переконання досвід країн ЄС слід імплементувати у вітчизняну практику, за прикладом уряду Республіки Білорусь, надаючи значну фінансову допомогу сільськогосподарським підприємствам і виробникам техніки шляхом виділення коштів на кредити для її придбання [5].

Заслуговує на увагу бразильський досвід відтворення матеріально-технічних ресурсів. Наприкінці минулого століття у Бразилії спостерігалось різке скорочення інвестицій в оновлення машинно-тракторного парку, що призвело до його старіння. Вже наприкінці останнього десятиліття 40 % тракторів і 56 % збиральних машин виявилися спрацьованими. Для виправлення ситуації, що склалась, уряд почав пошук прийнятних шляхів. Міністерство сільського господарства і Бразильський банк розвитку (BNDES) у 2000 р. прийняли програму Moderfrota, що передбачала модернізацію національного машинно-тракторного парку та обладнання тваринницьких ферм. У межах даної програми уряд почав видавати бразильським фермерам пільгові кредити на придбання тракторів і сільськогосподарських машин власного виробництва. У 2005 р. міністерство за цією програмою видало 1,9 млрд дол США. Державна фінансова підтримка ферм у Бразилії забезпечило більшу кількість придбання зернозбиральних комбайнів – від 800 шт. у 1996 р. до 6000 шт. у 2004 р., або в 7,5 рази, що дало змогу розширити парк комбайнів на 8% при повній заміні зношених і морально застарілих [6].

Висновки. На нашу думку, досвід Бразилії щодо відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства є прийнятним у вітчизняних умовах. Для вирішення даної проблеми в аграрному виробництві необхідно розробити і прийняти програму модернізації вітчизняної галузі сільськогосподарського машинобудування та розробки й виготовлення нової прогресивної техніки, забезпечити її реалізацію шляхом виділення фінансових ресурсів у достатньому розмірі, скориставшись прикладом програм розвитку сільськогосподарського виробництва Білорусі та Бразилії, оскільки у технічному і технологічному відношенні вітчизняний АПК відстає від провідних країн світу.

Бібліографічний список: 1. Грицишин М.І. Тенденції світового ринку сільськогосподарської техніки / М.І.Грицишин // Пропозиція. – 2003. – № 1. – С. 94-99. 2. Самойлик Ю.В. Матеріально-технічне забезпечення АПК: тенденції, механізми, перспективи / Ю.В. Самойлик // Економіка і регіон. – 2014. – № 4. – С. 17-22. 3. Захарчук О.В. Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств України та їх модернізація [Електронний ресурс] / О.В. Захарчук // Економіка АПК. – 2016. – № 7. – С. 72-79. 4. Доброзорова О.В. Трансформації на світовому ринку сільськогосподарської техніки в контексті посилення глобальної конкуренції / О.В. Козіна // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. Економічні науки: збірник наукових праць. – Чернівці : Золоті литаври. – 2011. – Вип. 1 (20). – С. 229–236. 5. Травников О.Ю. Современное положение сельскохозяйственного машиностроения и ключевые направления его развития // Российское предпринимательство. – 2011. – № 3. – Вып. 1(179). – С. 130-136. 6. Алферьев В.П. Организация материально-технического снабжения АПК в США и Канаде./ В.П. Алферьев – М.: АгроНИИППТЭО. – 1990. – 120 с.

Скоцик В.Е. Организационно-экономические аспекты воспроизводства сельскохозяйственной техники в ведущих странах мира. В статье осуществляется оценка современного состояния воспроизводства сельскохозяйственной техники в ведущих странах мира. Установлено, что частичное воспроизведение осуществляется в системе технического обслуживания и ремонта сельскохозяйственной техники в специализированных ремонтных мастерских, которые являются частной собственностью физических или юридических лиц. Основными характерными чертами организации технического обслуживания и ремонта сельскохозяйственной техники в зарубежных странах с развитым аграрным производством является гарантированность надежности и безотказности в течение срока использования машин и близость ремонтной базы до мест их работы. Для решения данной проблемы в аграрном производстве необходимо разработать и принять программу модернизации отечественной отрасли сельскохозяйственного машиностроения и разработки и изготовления новой прогрессивной техники, обеспечить ее реализацию путем выделения финансовых ресурсов в достаточном размере.

Ключевые слова: воспроизводство, сельскохозяйственная техника, технический сервис, сельскохозяйственные товаропроизводители.

Skotsyk V.E. Organizational and economic aspects of reproduction agricultural machinery in the leading countries. The article is assessment of the current state of reproduction of agricultural machinery in the leading countries of the world. Established that the partial reproduction is performed in the system of technical maintenance and repair of agricultural machinery in specialized workshops, which are the private property of individuals or legal entities. Depending on the size of the serviced agricultural areas in these stores-workshops run from two to several dozen people. The dealer performs a warranty repair of sold equipment. Farmers who buy from a dealer of machinery and equipment, carry out their own simple maintenance of agricultural machinery and equipment livestock farms. They receive from dealers for the required number of protozoa, wear parts and repair materials for replacement in existing equipment. The main characteristics of the organization of maintenance and repair of agricultural machinery in foreign countries with developed agricultural production is a warranty of reliability and dependability during the period of use of machinery and the proximity of repair facilities to their areas of work. The farmers ' expenses for maintenance and repair of machinery and equipment to reach 15% of the total costs of agricultural production in farms, which is 1.5 times higher than science-based standards. Given this, in all the leading foreign countries are taking measures to optimize the cost of operating and maintaining agricultural machinery. Analysis of foreign experience shows that the main event in this plan is to increase resource reliability and dependability of agricultural machinery aimed at reducing the number of services and repairs within the standard period of depreciation that provides savings and labor when using it and thereby increases the profitability of farms and the competitiveness of the products. To solve the problems in agricultural production it is necessary to develop and adopt program of modernization of the domestic industry of agricultural machinery and the development and manufacture of new advanced equipment, to ensure its implementation through the allocation of financial resources in sufficient size.

Key words: reproduction, agricultural machinery, technical service, agricultural producers.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2016 р.